АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, БЕЗПЕКИ ТА ГЛОБАЛІСТИКИ

УДК 323.1

Вітман К. М., НУ «ОЮА»

СЕЦЕСІЯ КАТАЛОНІЇ ЯК НЕВДАЛА СПРОБА ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ ІСПАНІЇ

В статті досліджуються передісторія, основі причини, хід відокремлення Каталонії від Іспанії в загальному контексті дезінтеграційних тенденцій в європейському просторі. Особлива увага приділяється міжнародно-правовим, правовим та політичним механізмам, застосування яких обома сторонами супроводжувало спробу виходу регіону зі складу Іспанії. В ході аналізу запропоновано авторське бачення головних причин невдалої сецесії Каталонії, які полягають в 1) несформованості каталонської нації; 2) відсутності міжнародної підтримки Каталонії; 3) політиці стримування Євросоюзом дезінтеграційних тенденцій всередині країн-членів; 4) демократичному політичному режимі Іспанії, що не передбачає утисків етнокультурних, мовних прав етноспільнот.

Дезінтеграційні тенденції в Європейському Союзі як інтеграційному утворенні, так і в окремих країнах-членах ЄС є об'єктом наукового інтересу, адже саме вони визначають вектор розвитку і подальшу долю європейської інтеграції. Раніше ми зауважували, що в межах ЄС чимало етнополітично нестабільних точок (регіонів), які своїми вимогами створюють нові етнополітичні виклики для регіональної європейської етнополітичної безпеки, провокуючи дезінтеграційні

© Вітман К. М., 2017

тенденції [1]. Цього року каталізатором таких тенденцій стала Каталонія – автономна область на північному сході Іспанії, яка вже не вперше декларує бажання відокремитися і намагається реалізувати його. Рівень розробки проблематики загалом можна охарактеризувати як середній – дезінтеграційні тенденції є об'єктом уваги та дослідження українських вчених – О.В. Антонюка, С.А. Асланова, І.М. Варзара, Т.П. Далявської, В.В. Дівак, В.Б. Євтуха, О.В. Картунова, В.О. Котигоренка, І.О. Кресіної, О.М. Майбороди, О.О. Маруховської, В.Ф. Панібудьласки, Г.М. Перепелиці, В.А. Явір. Однак останній референдум в Каталонії поки що не отримав наукового осмислення та аналізу в працях українських дослідників.

Спочатку дослідимо становище Каталонії в складі Іспанії та попередні спроби сецесії регіону. Насамперед слід розрізняти сучасну Каталонію (автономію у складі Іспанії) та історичний регіон, до складу якого входить автономна область в Іспанії та Північна Каталонія, яка опинилася у складі Франції (французький департамент Східні Піренеї). Тож, Каталонія як єдиний історичний регіон, населений каталонцями (західно-романським етносом, що сформувався у Середньовіччі), була розділена між Іспанським і Французьким королівствами згідно з Піренейським договором 1659 р. [2, p.79]. Більша частина каталонців проживає в автономній області Іспанії – понад 90%, також вони мешкають в іспанських автономних спільнотах Валенсія, Мурсія і Арагон та французьких Східних Піренеях.

Назагал вчені мають труднощі з обліком кількості каталонців з огляду на їх недостатньо виражену етнічну самосвідомість. Головним критерієм виокремлення слугує каталонська мова, кількість її носів в Європі сягає 7 млн. осіб. Тож, етнотериторіальні претензії на формування власної держави у 7-ми мільйонного європейського етносу виглядають, на перший погляд, цілком обґрунтованими. Зауважимо, що наразі не йдеться про об'єднання всіх територій, населених каталонцями, так званої Великої Каталонії, а лише про вихід автономної області зі складу Іспанії.

У цій статті розглядатиметься проблема сецесії сучасної Каталонії як автономної області Іспанії. Впродовж історії регіон неодноразово намагався відокремитися від Іспанії – починаючи з XVII ст., коли увійшов до складу Іспанського королівства, що свідчить про усвідомлення каталонцями власної окремішньої ідентичності і досвід державотворення. В цьому контексті необхідно звернутися до теорії етнополітології, яка стверджує, що наявність автономії, а тим більше держави в минулому,

в історичній пам'яті етносу посилює дезінтеграційні тенденції і слугує підставою, легітимацією всіх наступних спроб сецесії.

Ця підстава також фігурує серед семи універсальних факторів боротьби етносу за незалежність, визначених Т. Гарром [3, p.220]. Американський дослідник переконаний, що ризик боротьби за незалежність зростає на 60%, якщо етнос або національна меншина мали колись власну державу. При цьому немає жодного значення, як давно це було, як саме ця держава була створена, як довго проіснувала і що призвело до втрати незалежності, – зауважує А. Кіссе [4, с.89]. Однак якщо це було не так давно, ймовірність виникнення етнополітичного конфлікту і боротьби за незалежність посилюється. А каталонці мала власну державу, причому дуже впливову на європейському континенті. Цим пояснюється небажання Каталонії входити і перебувати у складі ще Іспанського королівства. Це Арагоно-каталонське королівство, яке проіснувало до XVI ст. Саме у Каталонії в 1289 р. було створено один з перших парламентів у Європі – представницький орган дворянства, духівництва та містян (Cortes Catalanas). У ті часи Каталонія була великою морською державою Середземномор'я, володіння якої поширювалися на Валенсію, Балеарські острови, Сардинію, а також Сицилію [5, p. 123].

Тож, історія дає каталонцями підстави вимагати розширення своїх прав від Іспанії. Вважається, що сучасний каталонський рух за незалежність зародився на початку XX ст. У 1934 р. каталонський парламент проголосував за незалежність, однак уряд Іспанії придушив цю спробу. Диктатура Ф. Франко не сприяла лібералізації відносин та посиленню відцентрових тенденцій. Однак жорсткі репресії проти каталонців за часів тоталітарного режиму Ф. Франко значно посприяли популяризації руху за каталонську незалежність.

Автономію у складі Іспанії Каталонія отримала лише 1979 р. спеціальним указом короля Хуана Карлоса I. Було відновлено каталонський орган самоуправління – Женералітет, що стало наступним кроком до подальшого розширення автономії регіону, який також отримав власний Статут (про автономію Каталонії). У 2006 р. було прийнято нову редакцію Статуту про автономію. Документом значно розширювалися права місцевого самоврядування – Каталонія отримала право розпоряджатися усіма місцевими податками і половиною центральних податків, зібраних у автономній спільноті.

В 1 ст. Статуту стверджується, що Каталонія є окремою нацією, яка здійснює самоврядування в формі автономії [6, p.21]. Документом

встановлюється принцип договірних зобов'язань у відносинах між урядом Іспанії та урядом Каталонії. Показовим є врегулювання мовного питання. Ст. 6 документу визначає власну та офіційні мови автономії. Власною мовою Каталонії є каталонська, яка проголошується мовою пріоритетного використання в роботі органів громадського управління і ЗМІ Каталонії, мовою спілкування і навчання в освітній системі. Поряд з каталонською офіційною мовою визначається іспанська мова, однак Каталонія та Іспанія мають вживати заходів, спрямованих на визнання офіційного статусу каталонської мови Європейським Союзом. Будь-яка особа має право використовувати будь-яку з офіційних мов, а громадяни Каталонії зобов'язані знати обидві мови. Поло Андрес К. влучно охарактеризував політичну модель Каталонії в мовній, законодавчій, юридичній, податковій сфері як таку, що скоріше відповідає незалежній державі, яка підтримує стосунки з Іспанією, ніж моделі багатокультурної автономної спільноти, інтегрованої в іспанську державу [7, с.34].

Втім, незважаючи на всі поступки центральної влади Іспанії, у 2009—2010 рр. в Каталонії відбулися неофіційні (консультативні) референдуми, на яких порад 90% населення висловилося за незалежність регіону від Іспанії. У січні 2013 р. Женералітет (парламент) Каталонії ухвалив Декларацію про суверенітет Каталонії, яка передбачила право на самовизначення автономії, однак Конституційний суд Іспанії призупинив її дію. Мадрид також визнав неконституційною, знову ж таки через Конституційний Суд, постанову Женералітету Каталонії про проведення референдуму щодо виходу зі складу Іспанії, який планувався на 2014 р. Каталонія мала намір скористатися демократичною процедурою відокремлення. Референдум 2014 р. відбувся, але знову у вигляді консультативного опитування, яке не мало юридичної сили.

У 2015 р. у Каталонії відбулись дострокові парламентські вибори, на яких перемогу здобули прихильники незалежності автономії, які об'єдналися в коаліцію Junts pel si (Разом, щоб сказати «так».) Вони підготували проект парламентської резолюції зі здобуття незалежності (відокремлення від Іспанії), яку каталонський Женералітет проголосував 9 листопада 2015 р. Однак Конституційний Суд Іспанії вкотре її скасував. Втім, прихильники незалежності не відмовилися від намірів щодо відокремлення регіону від Іспанії. У вересні 2017 р. Женералітет затвердив законодавчу базу, необхідну для проведення референдуму про незалежність та виходу зі складу Іспанії –

Закон «Про правовий та установчий перехідний період Республіки Каталонія» (la Ley de Transitoriedad Jurídica y Fundacional de la República catalana) [8]. Документ отримав неофіційну назву закону про роз'єднання (відокремлення). В ньому передбачалося, що главою Каталонії як новоствореної держави стане президент Женералітету (Карлес Пучдемон) до проведення виборів. Після перехідного періоду Каталонія мала розпочати конституційний процес – напрацювання Основного Закону Республіки Каталонія. Прикметно, що закон про роз'єднання не вимагав відмови від чинного громадянства, ним прописувалася процедура об'єднання іспанського та каталонського громадянства. Всі громадяни Іспанії, зареєстровані в Каталонії не менше двох років до 31 грудня 2016 р., автоматично здобували каталонське громадянство [9]. В цілому цей нормативно-правовий акт не позбавлений недоліків, але передбачив ключові моменти відокремлення автономії від Іспанії.

Однак Конституційний Суд Іспанії знову припинив його дію, причому на надзвичайному позачерговому засіданні. Конституція Іспанії надає уряду право оскаржити будь-яке рішення, прийняте органами влади автономій. Мадрид звернувся до Конституційного Суду з проханням визнати рішення Женералітету незаконним, посилаючись на те, що Конституція Іспанії встановлює неподільність країни. Звернемося до першоджерела: ст.2 стверджує, що «Конституція базується на непорушній єдності іспанської нації, єдиній та неподільній для всіх іспанців Батьківщині», але при цьому «вона визнає і гарантує право на автономію національностей і районів, їх складових та солідарність між ними» [10].

Однак каталонці вимагають вже не розширення автономії, а відокремлення в демократичний спосіб. Звичайно, жодної процедури виходу регіону зі складу країни не передбачено Конституцією Іспанії. Як і скрізь, принцип територіальної цілісності і непорушності кордонів домінує над правом народів на самовизначення, закріпленим в Статуті ООН. Зокрема метою ООН в п. 2 ст. 1 Статуту визначено – «розвивати дружні відносини між націями на основі поваги принципу рівноправності і самовизначення народів» [11]. В міжнародному праві традиційно вважається, що принцип самовизначення народів не повинен здійснюватися із сепаратистських позицій на шкоду територіальній цілісності і політичній єдності суверенних держав. Однак якщо народ створить орган, який його офіційно представляє і виконує публічно-правові функції, то будь-які насильницькі дії, що

перешкоджають ззовні процесу самовизначення, можуть розглядатися як порушення принципів невтручання.

Вже давно назріла необхідність розмежувати в міжнародно-правовій доктрині право народів на самовизначення (право націй на формування власної держави) та принципів непорушності кордонів і територіальної цілісності держав. Наразі доводиться аналізувати етнічний склад населення регіону, що бажає відокремитися: чи має етнос ознаки нації, яким є його соціально-економічне, культурне становище в країні. Зокрема спонукати до виходу зі складу поліетнічної держави можуть такі чинники, як порушення прав представників етносу, дискримінація, асиміляція, відсутність можливостей для збереження етнічної самобутності та розвитку культури, мови. В. Мороз слушно зауважує, що каталонський референдум свідчить про те, що міжнародна спільнота досі не виробила універсальну формулу реалізації права на національне самовизначення. На даний момент домінує принцип, за яким міжнародне визнання і підтримку отримує народ, пригнічений за національною або релігійною ознакою [12].

Ось чому міжнародна спільнота підтримала відокремлення Косово, але засудила сецесію Каталонії. Отже, головними критеріями стають етнічний склад населення, компактність його проживання в межах регіону та його становище в країні. Підставою для відокремлення, реалізації права на самовизначення може бути ситуація, за якої більшість населення регіону, що відокремлюється, становлять представники етносу, що претендує на власну державу. Однак у випадку Каталонії проблема самовизначення ускладнюється тим, що каталонці як етнос не мають дуже виражених антропологічних та культурних ознак, які відрізняють їх від іспанців. Тому головним критерієм відмежування слугує мова та національна самоідентичність. І, щонайголовніше, вони не перебувають у дискримінованому становищі, їх етнокультурні права не порушуються Іспанією.

Попри опір центральної влади, референдум щодо незалежності Каталонії відбувся 1 жовтня 2017 р. Влада автономії повідомила, що незалежність Каталонії підтримало 90,18%. Однак явка склала лише 43,03 % від виборців, які населяють Каталонію. У влади Іспанії виникли запитання й до процедури проведення референдуму (до участі в ньому не було залучено незалежних спостерігачів) та його фінансування. Також Мадрид застосував силові засоби, щоб заблокувати проведення голосування – арешти чиновників, розгін демонстрацій,

конфіскацію бюлетенів, урн, блокування інформаційних ресурсів референдуму та виборчих дільниць.

Соціологічні опитування в автономії напередодні показали іншу картину вподобань: реально (незважаючи на оптимістичні результати референдуму) кількість прихильників і противників незалежності в регіоні розділилася приблизно порівну. Прикметно, що за відокремлення найбільше виступають респонденти низького соціального статусу – безробітні, без вищої освіти, мешканці сільської місцевості, тоді як воліють залишатися у складі Іспанії освічені, мешканці великих міст, з середнім доходом і вище. Це зіграло вирішальну роль у провалі сецесії Каталонії. Сецесія є проявом дезінтеграційних тенденцій і означає відділення частини від цілого за умови, що ініціатива походить від об'єкта, що відділяється. У вузькому політологічному розумінні дослідники визначають сецесію як вихід частини держави з її складу, а у федераціях – вихід одного із суб'єктів за результатами референдуму або рішенням його керівного органу [13, с. 22]. Розрізняють добровільну сецесію, яка відповідає міжнародному праву та базується на згоді сторін шляхом укладання договору між центральною владою та суб'єктом, що прагне вийти зі складу держави; та одноосібну, яка реалізовується в односторонньому порядку і, як правило, супроводжується застосуванням збройної сили.

Каталонія здійснила спробу вийти зі складу Іспанії в односторонньому порядку, але без застосування сили. Автономія довго вагалася: президент Женералітету тривалий час після референдуму не проголошував незалежність, незважаючи на його результати, і пропонував залучити для врегулювання розбіжностей між Іспанією та Каталонією третю сторону. Лише 27 жовтня Женералітет проголосив незалежність Республіки Каталонія. Однак Мадрид одразу почав процедуру позбавлення регіону автономного статусу, передбачену ст. 155 Конституції Іспанії. Ця стаття досить загального змісту і стверджує, що якщо автономна спільнота не виконує зобов'язань, покладених на неї Конституцією та іншими законами або діє в такий спосіб, що серйозно суперечить загальним інтересам Іспанії, то після попередньої вимоги до голови автономної спільноти за згодою абсолютної більшості Сенату в разі, коли ця попередня вимога не буде задоволена, уряд може вжити заходів до того, щоб змусити автономну спільноту виконати зазначені зобов'язання, або вжити заходів, необхідних для захисту загальнодержавних інтересів [14].

Положення виписане таким чином, щоб залишити уряду Іспанії поле для маневру залежно від характеру порушень з боку автономії. Адже в Іспанії не лише Каталонія підживлює дезінтеграційні тенденції і не лише вона має автономний статус. Назагал Іспанія має специфічний адміністративний поділ і складається з 17 автономних спільнот, але при цьому не вважається федерацією. Іспанія є так званою державою автономій – проміжною формою між унітарною державою та федерацією. Це особлива модель унітарного державно-територіального устрою, яка вважається найбільш децентралізованою. Окрім Каталонії, найактивніше вимагає розширення прав Країна Басків. На практиці застосування ст. 155 Конституції означає запровадження прямого правління Мадриду в автономній спільноті. Уряд Іспанії взяв під контроль фінанси автономії, каталонський парламент (Женералітет) було розпущено, уряд Каталогії відправлено у відставку. Президент самопроголошеної держави К. Пучдемон разом з 5 членами каталонського уряду, намагаючись уникнути кримінальної відповідальності, виїхали до Брюсселя (Бельгія), де мають наміри створити уряд Каталонії в екзилі.

Колосальну роль у провалі сецесії Каталонії відіграли міжнародний та економічний чинники. Більшість держав, серед них і Україна, одноголосно назвали референдум про незалежність Каталонії незаконним. Відокремлення означало б для Каталонії автоматичний вихід зі складу ЄС, про що попередили самопроголошену республіку в Єврокомісії і закликали до діалогу з Іспанією [15]. А це означає втрату багатьох преференцій – вільного пересування товарів та послуг, робочої сили і фінансів, що може знищити наразі процвітаючу каталонську економіку. Одразу після проведення референдуму найбільші іспанські банки та компанії прийняли рішення про вихід з Каталонії, щоб не опинитися за межами ЄС, що негативно позначилося на інвестиціях в економіку регіону. Навіть у випадку успішного виходу зі складу Іспанії без її згоди, вступ Каталонії до ЄС був би неможливий. Адже процедура вступу нового члена до Євросоюзу передбачає надання згоди всіх країн-членів спільноти, яку Каталонія від Іспанії ніколи б не отримала. Мадрид наперед пообіцяв накласти вето.

Економічні важелі переважили прагнення до незалежності. Через тиждень після референдуму в Барселоні розпочалися протести проти незалежності. Мітингувальники зібралися на центральних площах міста, тримаючи іспанські та каталонські прапори з гасла-

ми "Каталонія – це Іспанія", протестуючи проти відокремлення та вимагаючи притягнення К. Пучдемона до відповідальності. Втім, прихильники незалежності також вдалися до протестів і страйків проти дій Мадриду, зокрема арештів лідерів Каталонії, дестабілізуючи ситуацію в регіоні. Однак очевидно, що демократичного виходу Каталонії зі складу Іспанії вже не буде.

Таким чином аналіз невдалої спроби сецесії Каталонії та дезінтеграції Іспанії дозволяє зробити наступні висновки. Право народів на самовизначення, тривалий етногенез, наявність власної історії, мови, культури і навіть величної держави в минулому не гарантують етносу успіху у формуванні власної держави у сучасному світі шляхом виходу зі складу існуючої. Каталонія веде багаторічну мирну боротьбу за незалежність і в процедурно-інституційному (організаційному) плані випередила більшість сепаратистських рухів.

Головні причини невдалої сецесії Каталонії вбачаємо в: 1) несформованості каталонської нації, незрілості її політичної еліти (каталонці вирішили не йти до кінця у боротьбі за незалежність, зокрема на економічні труднощі та жертви заради власної державності); 2) відсутності міжнародної підтримки Каталонії; 3) політиці Євросоюзу, яка полягає в стримуванні дезінтеграційних тенденцій всередині країн-членів шляхом позбавлення преференцій членства (Шотландія також отримала попередження про втрату членства в ЄС у випадку відокремлення від Великої Британії і це суттєво позначилося на результатах референдуму про незалежність); 4) демократичному політичному режимі Іспанії, який не передбачає утисків етнокультурних, мовних прав етноспільнот, що легітимують сецесію.

Бібліографічний список:

1. Вітман К. М. Тенденції етнополітичної дезінтеграції в європейському просторі / К. М. Вітман // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 54. – С. 20–29.
2. Gutiérrez Garcia-Moreno A. Roman quarries in the Northeast of Hispania: Modern Catalonia / Garcia-Moreno A. Gutiérrez. – Tarragona : Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. – 316 p.
3. Gurr T. Why men rebel / T. Gurr. – Princeton : Princeton University Press, 1971. – 421 p.
4. Кіссе А. Етнічний конфлікт: теорія і практика управління. Політологічний аналіз : моногр. / А. Кіссе. – К. : Логос, 2006. – 380 с.
5. Agustí D. Historia de Cataluña / D. Agustí. – Madrid : Sílex Ediciones S.L., 2014. – 202 p.

6. El Estatuto de Autonomía de Cataluña. – Barcelona: Parlament de Catalunya, 2013. – 162 p.
7. Поло Андрес К. Статут и социальная реальность / Андрес К. Поло // Испания − Каталония: империя и реальность : сборник статей. − М. : REGNUM, 2007. − С. 33−38.
8. Cataluña avanza en su proyectada independencia de España [Електронний ресурс] // Granma. − Режим доступу: http://www.granma.cu/mundo/2017-08-28/cataluna-avanza-en-su-proyectada-independencia-de-espana-28-08-2017-09-08-36
9. Así es la «transición» a la independencia que planean Junts pel Sí y CUP [Електронний ресурс] // El Periódico. − Режим доступу: http://www.elperiodico.com/es/politica/20170828/claves-ley-transitoriedad-juridica-desconexion-independencia-6250479.
10. Constitución Española [Електронний ресурс] // Senado de España. − Режим доступу: http://www.senado.es/web/conocersenado/normas/constitucion/index.html.
11. Устав ООН / Организация Объединенных Наций. − Режим доступу: http://www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html.
12. Мороз В. Каталонський урок для України [Електронний ресурс] / В. Мороз // Українська правда. − Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/columns/2017/10/4/7157298/.
13. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: наукова записка. − К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. − 80 с.
14. Constitución Española [Електронний ресурс] / Senado de España. − Режим доступу: http://www.senado.es/web/conocersenado/normas/constitucion/index.html.
15. Statement on the events in Catalonia [Електронний ресурс] // European Commission – Statement. − Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-17-3626_en.htm.

В статье исследуются предыстория, основе причины, ход отделения Каталонии от Испании в общем контексте дезинтеграционных тенденций в европейском пространстве. Особое внимание уделяется международно-правовым, правовым и политическим механизмам, применение которых обеими сторонами сопровождало попытку выхода региона из состава Испании. В ходе анализа предложено авторское видение главных причин неудачной сецессии Каталонии, которые заключаются в 1) несформированности каталонской нации; 2) отсутствии международной поддержки Каталонии; 3) политике сдерживания Евросоюзом дезинтеграционных тенденций внутри стран-членов 4) демократическом политическом режиме Испании, не предусматривающем притеснений этнокультурных, языковых прав етнособществ.

The background, mean reasons, the course of the separation of Catalonia from Spain in the general context of the disintegration tendencies in the European space are studied. The closest attention is paid to international legal, legal and political mechanisms, used by both sides during the attempt of the withdrawal of the region from Spain. In the course of the analysis, an author's vision of the main causes of Catalonia's unsuccessful secession was proposed: 1) the unformed Catalan nation; 2) the absence of international support for Catalonia; 3) the policy of deterring the European Union's disintegration tendencies within member countries 4) democratic political regime of Spain, which does not oppress ethnocultural, linguistic rights of ethno-entities.

Стаття надійшла до редколегії 22.09.2017

УДК 070.1-043.2:327

Щедрова Г. П., ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ДЕТЕРМІНАНТИ ВПЛИВУ МАС-МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено роль засобів масової інформації у перебігу соціально-політичних процесів. Визначено чинники впливу мас-медіа на формування міжнародної політики. У контексті наукового пошуку проаналізовано етапи розвитку ЗМІ як інструменту політичної комунікації, визначено їхні функції на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, можливості впливу на конструювання світової громадської думки.

Засоби масової інформації, які справедливо ототожнюють з «четвертою владою», давно залишили межі національних держав. ЗМІ стали впливовим актором міжнародної політики – її рупором, ретранслятором та інструментом формування громадської думки світової спільноти. Глобалізація у світі загалом та євроінтеграційні процеси в Україні зокрема актуалізували для вітчизняної науки проблему визначення детермінантів впливу мас-медіа на формування міжнародної політики. Предметне поле означеної проблеми включає такі поняття, як: «міжнародна інформація», «політична комунікація», «зовнішня політика», «громадська думка», «мас-медіа»

© Щедрова Г. П. , 2017